

ПСИХО-СЕМАНТИЧНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛІЙСЬКИХ ЕМОЦІЙНО-ЕКСПРЕСИВНИХ ВИГУКІВ

Тетяна Оршинська
(Львів, Україна)

У статті розглянуто проблему значення вигуків, яке є нечітким і розмитим, та запропоновано системний опис семантики цього морфологічного класу з урахуванням симптоматичних ситуацій та вокальних жестів, тобто зумовлених психічним станом людини рефлексорних, немовленнєвих проявів вокалізації, що супроводжуються відповідною мімікою та жестами.

Ключові слова: семантика, вигуки, вокальні жести.

В статье рассматривается проблема значения междометий, которое является нечетким и размытым, предлагается системное описание семантики этого морфологического класса с учетом симптоматических ситуаций и вокальных жестов, то есть обусловленных психическим состоянием человека рефлексорных, неречевых проявлений вокализации, которые сопровождаются соответствующей мимикой и жестами.

Ключевые слова: семантика, междометия, вокальные жесты.

In the article the problem of meaning of interjections, which is vague and diffused is discussed, and the system description of this word class semantics is suggested, taking into consideration symptomatic situations and the vocal gestures, which are reflex, nonverbal vocalization manifestations, accompanied by the corresponding mimicry and gestures, conditioned by the psychological state of the person.

Key words: semantics, interjection, vocal gestures.

Постановка проблеми. Так склалося історично, що вигукам нерідко відводяться маргінальні позиції у мові. Ще в латинських граматиках їх описували як явище, що не відноситься до слів, незалежне від синтаксису (з латинської *interjection* – ‘кинутий поміж’), проте здатне передавати почуття або стани.

Актуальність дослідження. У XIX столітті лінгвісти вважали цей клас слів паралінгвістичним або, навіть, нелінгвістичним явищем: “прірва між вигуком і словом є настільки широка, що дозволяє нам стверджувати, що вигук – це заперечення мови”, писав Гесч у 1865 році, а Мюллер був переконаний, що “де закінчуються вигуки – починається мова” [7, с. 39]. Подібні твердження все ще зустрічаються в сучасній літературі, зокрема Квірк, Грінбаум та ін. описують вигуки як “винятково емотивні слова, які не вступають у семантичні зв’язки” [7, с. 3 9], а Кристал поділяє цю думку, називаючи вигук “словом або звуком, кинутим у речення для того, щоб виразити почуття” [5, с.207]. Значення вигуків не отримало належного трактування в лексикографічній практиці, про

що свідчать нечіткість трактувань, ототожнення та синонімізація імен емоцій, відсутність прагматичної інформації та правил вживання цих слів у мовленні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Серйозною справою змінити суть справи на краще став когнітивний підхід до опису семантики й прагматики вигуків, представлений у роботах А. Вежбицької та її послідовників, які бачать вигуки лінгвістичними знаками з багатою й розгалуженою семантичною структурою. Представляючи погляди концептуалістів на цю проблему, Амека (1992) поділяє ці слова на два головних класи: первинні та вторинні вигуки. До перших він відносить ті слова, які не можуть вживатися в будь-якому іншому сенсі, окрім як для вираження реакцій, типу *oops! ouch!*:

- Be careful, you may hurt me!
- *Oops!*
- *Ouch!*

Такі одиниці є непродуктивними в тому сенсі, що вони не утворюють похідних і не здатні переходити до іншого граматичного класу слів. Вторинні вигуки - “це ті, які мають незалежну семантичну значущість, проте можуть вживатися як і самостійні висловлювання для вираження ментального ставлення чи стану”, як, наприклад, слова *hell, Lord, thank you* [7, с.40].

За уявленнями концептуалістів, “вигукам притаманний справжній семантичний, тобто пропозиційний (концептуальний) зміст”[8, с.19].

По-перше, вони передають складні концептуальні поняття, по-друге, успіх комунікації досягається, головним чином шляхом кодування контекстуальних утворень, по-третє, оскільки вигуки сприймаються як такі, що мають ‘семантичний’ зміст, вони є частиною мови.

Ось аналіз концептуальної структури вигука *wow*, запропонований А. Вежбицькою [2, с.64].

I know something
I wouldn't have thought I would know it
I think: it's very good
(I wouldn't have thought it could be like that)
I feel something because of that.

Те, що здавалось таким невловимим і ледве відчутним, насправді, за А. Вежбицькою, може бути зафікованим та декодованим при посередництві “універсальних або близьких до універсальних концептів, таких, як “добре”, “погано”, “робити”, “траплятися”, “хотіти”, “знати”, “казати” чи “думати” [2, с. 63].

Мета статті. На жаль, спроба А. Вежбицької застосувати декомпозиційний аналіз до семантики вигуків, тобто представити їх структуру метамовою семантичними примітивами, або набором певних універсальних блоків значення, створених для того, щоб передати внутрішні, приховані, іманентні елементи значення, не завжди виявлялась успішною. Адже вигукам притаманна “тонка контекстна чутливість”, що зв'язує зміст речення з мовцем [1, с.8]. Це особливо стосується непохідних, первісних вигуків, що є найдавнішими в мові. Розчленувати їх значення неможливо, оскільки їх семантика є розмитаю, дифузною й залежить від цілого ряду чинників. Так, вигуки *oh, ah, well, eh, hell, shit, really, why, God, v Christ, dear, dear me, I see* тощо на синтагматичному рівні демонструють зовсім різні, нерідко протилежні відтінки значення. Ми пропонуємо розглядати вигуки як транслітерацію звучання вокальних жестів –

рефлекторних, не мовленнєвих проявів реакції людини на певний стимул, один з виразників її ментально-емоційного стану.

Виклад основного матеріалу. Нами проаналізовано емоційно-експресивні вигуки, що вживаються в живому спілкуванні представників різних соціальних груп та мовленнєві ситуації, що породжують їх вживання на матеріалі серіалу “Друзі” – популярного американського ситкому, що протягом десяти років демонструвався в різних країнах світу й підкорив серця мільйонів глядачів.

Аналіз результатів вибірки, збір і класифікація прикладів дав змогу укласти певний список найчастотніших вигуків, що передають той чи інший симптоматичний стан ментально-емоційного стану людини. Системний опис класу вигуків має опиратися на класифікацію симптоматичних ситуацій та вокальних жестів. Услід за І. Шароновим, вважаємо, що те, що в мовознавстві вважається вигуком, у мові має два напрями реалізації – усну, що реалізується в мовленні й називається в етології вокальним жестом, та його письмову фіксацію – що, власне, й називається вигуком. Вокальні жести – це зумовлені психічним станом людини рефлекторні немовленнєві прояви вокалізації, що супроводжуються відповідною мімікою та жестами [3, с.2].

Вокальний (або звуковий) жест, поряд з мімікою та жестикулярою діяльністю – це стихійна, рефлекторна реакція на стимул, що проявляється в певній мовленнєвій ситуації [4, с.2]. Отже, вигуки є характерним елементом емоційної сфери мовлення, безпосередньо пов’язані з паралінгвальними, невербальними засобами, що виокремлює їх серед інших класів слів [6, с.16]. Вони наближаються до так званих вокальних жестів. До релевантних характеристик симптоматичних ситуацій відносимо:

- 1) типи стимулів, що викликають реакцію;
- 2) назва вокального жесту (*to sign, to shriek, to whistle, to chuckle*);
- 3) опис жестів та міміки, що супроводжують ситуацію (*to open one’s mouth, to clap one’s hands, to shrug one’s shoulders, to frown*);
- 4) інтонація та інші вокальні характеристики мовленнєвої ситуації;
- 5) характер подальшої поведінки суб’єкта;
- 6) список вигуків-синонімів, що передають цю ситуацію [4, с.2].

Усі вигуки з контекстуально обумовленим значенням можна поділити на такі, що передають позитивні симптоматичні ситуації та негативні. До першої групи відносимо ті, що включають широкий спектр позитивних емоцій та переживань, а саме:

1. Вигуки, що виражают радість, захоплення: *ah, aha!, hey!, hurrah!, Oh, Lord!, good Lord!*
“Good Lord! Is that the time!”

Ця група лексем передає симптоматичну реакцію мовця на вдалу, успішну дію.

2. Вигуки на позначення піднесення, натхнення: *Hurrah, Hooray, O! Oh!, wow!*
“Hooray!” – the children jumped with joy.

Симптоматичною ситуацією в цьому випадку буде реакція на новизну, незвичайність чогось, що викликає піднесення, натхнення.

3. Вигуки, що передають збудження, радісне хвилювання: *Oh, God! Good God! Oh, dear!, Wow!*

“Wow! Look at the car!”

Ця симптоматична ситуація передає реакцію на ступінь ознаки (в даному випадку сильне позитивне враження).

4. Вигуки, що виражають дружнє ставлення, симпатію: *indeed, oh.*

"I didn't mind it at all. Indeed, I was pleased."

"Oh, don't worry. I think I can make up for the lost time".

Тут очевидною є реакція на остаточне усвідомлення чогось (я симпатизую вам, це приємно).

5. Вигуки зі значенням полегшення: *Whew! By George!, now! Now than! O! Oh!*

"Whew! That man has some temper!"

Полегшення є реакцією мовця на досягнення результату дії.

Аналогічно виділяємо спектр негативних емоцій, симптоматичної ситуації, та вигуки, що виражають реакцію мовця на ці ситуації. Серед вигуків з негативним семантичним наповненням виділяємо наступні:

1). Вигуки, що передають неприємні почуття, відчуття: *Oh lord!, phew!*

"Phew! It smells awful!"

"Oh Lord! Isn't it disgusting?"

Симптоматичною ситуацією в цьому випадку є реакція на фізичну взаємодію, безпосередню небезпеку, страх, тощо.

2). Вигуки на позначення жалю, хвилювання, неспокою, каяття, розчарування: *ah!, bless me!, I say!, well.*

"Well, we used to have a lot of fun!"

Так виражається реакція мовця на невдачу у діяльності, на результат дій, що виявився невідповідним очікуваному.

3). Слова, що передають відчуття збентеженості, хвилювання, неспокою: *ah!, aha!, eh!, haw!, hell!, bless!, pardon me!*

"Ah! I didn't mean to do that! I didn't mean to hurt anybody".

Тут спостерігається реакція на збій, певну помилку в діяльності, що може спричинити негативні наслідки.

4). Лексеми на позначення фізичного болю, страждання: *ah!, o!, oh!, ugh! wow!*

"Ugh! This injection is painful!"

Як і в першому випадку мовна ситуація передає реакцію на безпосередню фізичну чи якусь іншу взаємодію.

5). Вигуки, що передають огиду, зневагу, презирство: *(by) Jove!, humph!, o!, oh!, ugh!, whew!*

"Whew! That meat smells awful!"

Так виражається реакція на контакт з чимось чужорідним, неприйнятним, неприємним.

6). Лексичні одиниці на позначення осуду, несхвалення, обурення: *gracious!, good Gracious!, well!, I say!, indeed!, really!, ha!*

"What have you done to your hair? Good gracious!"

Симптоматична ситуація передає реакцію на нерозуміння чогось, що є дивним, неприйнятним, таким, що викликає осуд.

7) Вигуки, що передають невдоволення, гнів: *ah!, by George!, God!, Oh, my God!, by Jove!*

"Oh, God! It's disgusting! How dare you say so?"

Симптоматична ситуація є реакцією на невдачу, збій, помилку в діяльності, відсутність очікуваного результату.

8) Лексеми на позначення відчаю: *Christ!, dear!, dear me!, (my) George!, God!, my God!, o God!, ah God!, good God!, dear God!, "Christ! I've broken the machine!", - he cried desperately.*

Як і в попередньому випадку, тут очевидно є реакція на збій, помилку в процесі діяльності.

Окремо слід виділити групу вигуків, що виражають різні психічні стани, як приемні, так і неприємні для сприйняття. Серед них є такі :

1). Вигуки на позначення сумніву, подиву, здивування: *aha!, dear!, dear me!, oh, my God!, my God!, indeed!, (by) Jove!, phew!, tcha!, tch!, what!*

Існують різні модуси здивування – як приемне здивування, як от: “*Oh, my God! Is that mine?*”, так і неприємне, дразливе, сердите: “*Dear me! I've never expected it to be so expensive!*”

2). Вигуки, що передають значення несподіванки, неочікуваності, раптовості, сюрпризу, як приемні, так і неприємні: *ah!, bless me!, blow it!, dear!, dear me!, eh!, (by) George!, Christ!, God!, gracious!, good gracious! Good heavens!, hell!, go to hell!, Lord!, oh my Lord!*

Серед вигуків на позначення різних психічних станів є чимало таких, що перетинаються з попередньою семантичною групою, оскільки симптоматичні ситуації, в яких реалізується їх прагматичні функції тісно пов’язані між собою. Спільною для них є реакція на новизну й незвичайність чогось, що викликає або зацікавленість, інтерес (позитивне сприйняття), або здивування, нерозуміння, сумнів щодо істинності, правильності дії.

Висновки. Емоційно-експресивні вигуки передають немовну, рефлекторну реакцію людини на певні стимули, що знаходять свій прояв у симптоматичних ситуаціях.

Лише чітке усвідомлення типу реакції, симптоматичної ситуації, що породжує те чи інше вживання вигуку, а також вивчення ролі інших релевантних паралінгвальних засобів у формуванні значення емоційних вигуків сприятиме повнішому, ефективнішому усвідомленні прагматики цих лексичних одиниць.

Перспективи подальших розвідок. Подальше дослідження вигуків доцільно пов’язувати з вивченням їх як об’єкта психосемантики, враховуючи їх прагматичні особливості та зв’язок з паралінгвальними, невербалними засобами, що проливає світло на заплутану проблему декодування значення й ролі вигуків у мовленні.

Цілком очевидно, що дослідження їх семантичного наповнення й прагматичного потенціалу має спиратися на новітні досягнення таких суміжних наук, як психолінгвістика, соціолінгвістика, лінгвокультурологія, етнолінгвістика тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арутюнова Н. Д. Истоки, проблемы и категории прагматики / Арутюнова Н. Д., Падучева Е. В. // Новое в зарубежной лингвистике: Лингвистическая прагматика. Вып. XVI. – М., 1985. – С. 3-42.
2. Вежбицкая А. Семантика междометий / А. Вежбицкая // Семантические универсалии и описание языков. – М., 1999.
3. Шаронов И. А. Толкование эмоциональных междометий как знаков восприятия / И. А. Шаронов // Russian Linguistics. Т. 26, №2, Kluwer Academic Publishers. 2002. С. 235-254 <http://dialog-21.14/2007/sharonov.htm>.

4. Шаронов И. А. О новом подходе к классификации эмоциональных междометий / И. А. Шаронов // Компьютерная лингвистика и интеллектуальные технологии: По материалам международной конференции Диалог 2006. - М., 2006. - С. 561-566.
5. Crystal D. *The Cambridge Encyclopaedia of Linguistics*. Cambridge: Cambridge University Press, 1995.
6. Darwin C. *The Expression of the Emotions in Man and Animals*. London: Harper Collins, 1998.
7. Wharton T. Interjections, language and the ‘showing’/‘saying’ continuum // Pragmatics and Cognition, 11 (1), pp. 39-91
8. Wilkins D.P. Interjections as deictics. Journal of Pragmatics. №18. North-Holland. 1992. 101-118.

УДК 373.2.091:81'246.2

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ДВУХ ЯЗЫКОВ ДЕТЬМИ ДОШКОЛЬНОГО ВОЗРАСТА В СИТУАЦИИ ИГРЫ

Дарья Пересторонина
(Пермь, Россия)

У статті йдееться про використання дітьми дошкільного віку рідної та виучуваної мов, іх функціональної спрямованості, виборі лексичних і граматичних засобів в умовах мової гри. Описуються найбільш характерні риси змішаних і власне англійських текстів, продукованих дітьми в ході ігор.

Ключові слова: дитячий білінгвізм, ранній штучний білінгвізм, мовна гра, змішані/одномовні тексти, відтворювальні/сконструйовані тексти, переключення коду.

В статье говорится об использовании детьми дошкольного возраста родного и изучаемого языка, их функциональной направленности, выборе лексических и грамматических средств в условиях языковой игры. Описываются наиболее характерные черты смешанных и чисто англоязычных текстов, полученные в ходе серии игр.

Ключевые слова: детский билингвизм, ранний искусственный билингвизм, языковая игра, смешанные/одноязычные тексты, воспроизведимые/конструируемые тексты, переключение кода.

The paper discusses the use of mother tongue and studied languages, their functional direction; the choice of lexical and grammatical means by preschool children in the language game. The main features of compound and purely English texts that were obtained in the series of games are presented.

Key words: infant bilingualism; early artificial bilingualism; language game; compound/monolingual texts; reproduced/constructed texts, code-switching.

Актуальность исследования. В современной ситуации многоязычия и взаимовлияния разнообразных культур двуязычие становится нормой жизни. В образовательном процессе современного общества особое значение приобретает необходимость обучения детей двум, а иногда и более, языкам. В связи с этим